Hans Joachim Lotze

TOWARY KONSUMPCYJNE JAKO CENTRALNY PUNKT ZAINTERESOWANIA STRATEGII GOSPODARCZEJ REALIZOWANEJ W NRD

Dobra konsumpcyjne - w centrum zainteresowań strategii gospodarczej

„Ludzkość jest uwarunkowana poprzez potrzeby społeczne. W przypadku ich niezaspokojenia powstaje zniecierpliwienie; w przypadku ich zaspokojenia reakcje są obojętne. Człowiek porusza się pomiędzy obydwoma skrajnymi stanami, wykorzystując swój rozum, ... aby swe potrzeby zaspokoić..."[1] Obecnie - „naturalne potrzeby, jak żywność, odzież, opał, mieszkanie itd."[2] są już bieżąco zaspokojone na odpowiednio wysokim poziomie. Wiąże się to z naukowymi, specyficznymi wymaganiami jakościowymi w stosunku do produkcji dóbr konsumpcyjnych i aparatu handlu. Szczególnie produkcja dóbr konsumpcyjnych wysunęła się na czoło zainteresowań polityki gospodarczej. Produkcja dóbr konsumpcyjnych stała się podstawową kwestią na drodze dalszego urzeczywistniania polityki jedności celów gospodarczych i społecznych.

Wstępne rozważenie podstawowych aspektów tej problematyki prowadzi do ustalenia następujących zależności:

- po pierwsze: Szczególne znaczenie produkcji dóbr konsumpcyjnych wynika bezpośrednio z jej miejsca w społecznym procesie reprodukcji. Zasadniczym celem produkcji jest konsumpcja. Na końcu wzajemnie po sobie następujących etapów produkcyjnych (połączonych i jednocześnie rozgraniczonych poprzez akty cyrkulacji i dystrybucji) stoją producenci dóbr konsumpcyjnych, będący wytwórcami dóbr finalnych. Dobra konsumpcyjne stoją

---

[1] J.W. Goethe: Maksymy i refleksje, Berlin, Weimar 1966, Dzieła w dwunastu tomach, tom 7, s. 479.

[2] K. Marks, Marks-Engels - Dzieła, tom 23, Kapitał, tom 1, Berlin 1974, s. 185.

więc na końcu procesu produkcji i z momentem jej opuszczenia prowadzą do konsumpcji, sfery ich zużycia lub użytkowania. W tym sensie dobra konsumpcyjne są rzeczywistym produktem końcowym; przesądzają one zatem o efektywności produkcji i konsumpcji. Ma to także daleko idące konsekwencje dla efektów końcowych gospodarki narodowej. Dobra konsumpcyjne wpływają także na efekt końcowy gospodarki narodowej poprzez związki z różnymi rodzajami usług (m.in. rzemiosła, sfery nieprodukcyjnej oraz działalności gospodarczej gospodarstw domowych).

- po drugie: Produkcja dóbr konsumpcyjnych i zaopatrzenie w nie ludności, ich struktura oraz ich zrównoważony wzrost posiadają decydujący wpływ na rozwiązywanie ważnych problemów procesu reprodukcji społecznej i jej proporcjonalności. Spójrzmy na ten problem z punktu widzenia relacji fundusz konsumpcji - strumień towarów. Tempo przyrostu dochodów netto ludności (NGE), obrotów handlu detalicznego (EHU) oraz (w ich ramach) obrotów w zakresie artykułów przemysłowych (IW), żywnościowych i używek (N + G) przedstawia tabela 1[3].

Tabela 1

Wyszczególnienie	Lata				
	1976-1980	1980	1981	1982	1983
NGE	3,7	2,5	3,2	2,8	2,3
EHU	4,1	4,5	2,5	1,0	0,7
IW	4,8	5,8	2,1	-0,1	-0,2
N+G	3,4	3,2	2,9	2,1	1,5

Uzupełniają to także oficjalne dokumenty: „Związane ze wzrostem wydajności gospodarki narodowej dochody nominalne ludności wzrosły do końca maja (1985 roku - H.J. Lotze) o 3,2%. Przyrost obrotów handlu detalicznego wyniósł dla tego samego okresu czasu 4%. Przyrost obrotów artykułami przemysłowymi wyniósł 5,5%, podczas gdy odpowiedni wskaźnik dla artykułów spożywczych i używek wyniósł 3,2%[4]. Powyższe liczby wskazują nam przynajmniej dwa aspekty, które uwzględniać należy w dalszym procesie rozwoju w NRD:

1) przyrost obrotów handlu detalicznego musi w pełni odpowiadać przyrostowi dochodów netto ludności (określa to m.in. zadanie długofalowe, dopuszczające jednocześnie zróżnicowane tempo wzrostu w różnych latach),

2) należy popierać przede wszystkim sprzedaż artykułów przemysłowych, co wymaga zachowania relacji IW G + N, przy EHU = IW + (N + G).

---

[3] Rocznik Statystyczny NRD, Berlin 1984, s. 276.

[4] 10 Plenum KC SED 20/21.06.1985, Berlin 1985, s. 85.

Powyższe preferencje dalszego rozwoju skłaniają do szybkiego i wszechstronnego rozwoju produkcji dóbr konsumpcyjnych. Pozytywne wypowiedzi dotyczące pierwszego półrocza 1985 roku wskazują na pierwsze osiągnięcia przy rozwiązywaniu tego zadania. Statystyka lat osiemdziesiątych, zwłaszcza zaś lat 1982 i 1983, wskazuje jednakże na problemy, które wymagają rozwiązania, Obserwacje zachodzących procesów potwierdzają bowiem występowanie swoistego „zakłócenia rytmu". Przyczyn takiego stanu rzeczy należy dopatrywać się przede wszystkim w handlu zagranicznym (polityka wysokiej stopy procentowej, wzrost kursu dolara, embarga kredytowe itd.). Wymagało to wzmożenia eksportu, co odbywało się kosztem zaopatrzenia rynku wewnętrznego. Doprowadziło to nieuchronnie do spadku udziału towarów przemysłowych w obrotach handlu detalicznego, co ilustrują zawarte w tabeli 2 liczby, dotyczące średniomiesięcznej sprzedaży dóbr i usług w przeliczeniu na gospodarstwo domowe w markach NRD (ceny stałe)[5].

Tabela 2

Wyszczególnienie	Lata									
	1960	%	1970	%	1975	%	1980	%	1983	%
N+G	330	59,6	433	55,8	493	50,6	566	49,2	592	50,4
IW	223	40,4	342	44,2	480	49,4	583	50,8	582	49,6

W celu zoptymalizowania tych proporcji, staje się niezbędne konstruowanie, produkcja i wprowadzanie na rynek wysokowartościowych i atrakcyjnych towarów konsumpcyjnych. Za takim postępowaniem przemawiają również względy pedagogiczne, fizjologiczno-żywnościowe i inne. Staje się to widoczne w przypadku prześledzenia rozwoju spożycia na osobę wybranych artykułów żywnościowych i używek (tabela 3)[6].

Tabela 3

Wyszczególnienie	J.m.	Lata		
		1960	1970	1983
Mięso i przetwory mięsne	kg	55,0	66,1	92,1
Jaja	szt.	197	239	301
Masło	kg	13,5	14,6	15,7
Kawa naturalna palona	kg	1,1	2,2	3,3
Piwo	l	79,5	95,7	146,7
Alkohol 100%	l	4,1	6,1	11,2

[5] Rocznik Statystyczny NRD, 1984, s. 276.

[6] Op. cit., s. 282.

Jak pisze Anzengruber: „Ludzie rzadko kierują się w życiu kryteriami obiektywnymi, lecz zaspokajają natomiast swoje potrzeby w sposób zwyczajowy". W tym miejscu należy wspomnieć o zależności pomiędzy materialną i finansową reprodukcją w zakresie obrotu pieniężnego i towarowego. Mechanizm pieniądza kredytowego posiada tę cechę szczególną, że fundusz pieniężny i fundusz kredytowy związane są na zasadzie naczyń połączonych. Dopiero wzajemna wymiana pieniądza i towaru przy zakupie i sprzedaży towarów konsumpcyjnych umożliwiają efektywne funkcjonowanie tego mechanizmu. Łatwo można dowieść empirycznie, że strony: jakościowa i ilościowa podaży towarów są negatywnie skorelowane z wolumenem oszczędności (w tym miejscu nie będziemy bliżej zajmować się tym zagadnieniem).

- po trzecie: Szybkie zwiększenie produkcji dóbr konsumpcyjnych oraz istotne polepszenie podaży przemysłowych artykułów konsumpcyjnych „nie może być oddzielone... od dalszego urzeczywistniania socjalistycznej zasady wydajności"[7]. Z tej właśnie zależności wynika fakt, że produkcja towarów konsumpcyjnych stała się pierwszoplanowym, strategicznym zadaniem. Jej znaczenie wzrośnie (we wspomnianym wyżej kontekście), gdy:

1) zadania postawione w zakresie programu budownictwa mieszkaniowego, rozbudowy oświaty itd. będą mogły być potraktowane jako rzeczywiście zrealizowane,

2) stabilność podaży towarowej - rozumianej szerzej aniżeli jeden z aspektów atrakcyjności realnie istniejącego socjalizmu - w sposób istotny przyczyni się do stabilności klasy robotniczej wobec wydajności pracy i w ten sposób do wzrostu wydajności gospodarki narodowej.

Innymi słowy chodzi o to, iż osoba która jest dla społeczeństwa pożyteczna w szerszym rozumieniu tego zagadnienia, musi być w stanie lepiej zaspokajać swoje potrzeby. Występuje zatem podwójna i dwustronna zależność zobowiązań pomiędzy społeczeństwem i konkretnym pracownikiem w zakresie wydajności i stwarzania przesłanek do jej wzrostu. Zależność ta wynika również z tej trywialnej przyczyny, iż podzielone i skonsumowane może być tylko to, co wcześniej zostało wyprodukowane. Wymagania wobec podaży towarów są więc zależne od poziomu świadomości (aspekt reprodukcyjny w przypadku pracy żywej), poziomu dochodów oraz od już osiągniętego poziomu spożycia i wyposażenia. Chodzi nie tylko o umożliwienie motywowania do wysokiej wydajności pracy na bazie bubli. Ważna jest również rosnąca jakość stosownie do zgłaszanych wymagań. Jak zatem przedstawiają się zmiany rozkładu dochodów netto ludności wg grup dochodowych (miesięczne dochody netto gospodarstw domowych) - w markach NRD[8] (tabela 4). Należy w tych rozważaniach dodatkowo uwzględnić, że stabilne czynsze, opłaty taryfowe i ceny na artykuły pierwszej potrzeby (znaczna część cen znajduje się dzisiaj na poziomie roku 1958, czyli roku ich wprowadzenia) prowadzą do tego, iż opłacenie wydatków związanych z życiem codziennym wymaga relatywnie coraz mniejszych sum pieniężnych). To z kolei oznacza,

---

[7] 10 Plenum, op. cit., s. 29.

[8] Rocznik Statystyczny NRD, 1984, s. 279.

Tabela 4

Wyszczególnienie	Lata		
	1960	1970	1983
poniżej 100 marek	81,3%	48,2%	14,6%
1200-1400 marek	4,6%	14,4%	10,6%
1800-2000 marek	0,4%	2,0%	12,5%
ponad 2200 marek	0,1%	1,1%	15,2%

iż rosnące dochody prowadzą do wzrostu funduszu swobodnej decyzji. Fakt ten wywiera duży wpływ na elastyczność podaży i (lub) popytu. Rosnące dochody prowadzą w sposób logiczny do tego, „...że zainteresowanie kupnem przesuwa się silniej na atrakcyjne wyroby wysokiej jakości, na modną odzież i techniczne towary przemysłowe..."[9]. Przykładowo w 1985 roku w pierwszym półroczu do miesiąca maja sprzedaż telewizorów kolorowych wzrosła o 46%, magnetofonów kasetowych - o 34%, zamrażarek szafkowych - o 23%. Rosnące jakościowe wymagania w stosunku do podaży dóbr konsumpcyjnych wynikają oczywiście również z osiągniętego wyposażenia gospodarstw domowych, które w przeliczeniu na 100 jednostek (gospodarstw domowych) przedstawia się następująco (tabela 5)[10].

Tabela 5

Wyszczególnienie	Lata		
	1960	1970	1983
Samochody osobowe	3,2	15,6	43,7
Lodówki	6,1	56,4	125,0
Pralki domowe	6,2	53,6	94,0
Odbiorniki telewizyjne	18,5	73,6	114,1

Osiągnięto także stosunkowo wysoki stopień wyposażenia gospodarstw domowych w zmechanizowany sprzęt gospodarstwa domowego, tekstylia, obuwie, co oczywiście prowadzi do określonych ograniczeń w zakresie możliwości zbytu tych dóbr. Obok rosnących wymagań jakościowych należy również obserwować rosnące oczekiwania w stosunku do cen, co prowadzi do tego, iż powstają duże trudności ze zbytem towarów, których jakość, wartość użytkowa i cena odbierane są przez konsumentów jako nieodpowiednie (może to dotyczyć również produktów w zasadzie atrakcyjnych, jak: kryształy, porcelana czy telewizory kolorowe).

[9] 10 Plenum KC SED, op. cit., s. 29.

[10] Rocznik Statystyczny NRD, 1984, s. 281.

- po czwarte: Występuje ścisła współzależność pomiędzy wymaganą podażą towarową a tendencjami w stylu życia, rozwoju tradycji życia, zachowania się oraz rozwoju przyzwyczajeń konsumpcyjnych. Wymagane jest tutaj prowadzenie badań potrzeb, popytu a także produkcji tak, aby produkcja dóbr konsumpcyjnych dostosowana była do zgłaszanych preferencji.

Należy wskazać na wynikające stąd konsekwencje w zakresie strukturalnych zmian popytu, które wpływają z kolei na podaż towarów i grup w różnych horyzontach czasowych. I tak na przykład obecnie następuje krótkookresowa stabilizacja podaży mebli. W perspektywie długiego okresu chodzi z kolei o pokrycie popytu na samochody osobowe, zaspokajanie popytu na towary z kompleksu sport, czas wolny, majsterkowanie, ogród, elektronika domowa (video) itp.

- po piąte: Występują też rosnące wymagania ze strony partnerów zagranicznych w zakresie ilościowego i jakościowego wzrostu produkcji towarów konsumpcyjnych. Eksport tych dóbr do krajów RWPG, a zwłaszcza do ZSRR będzie miał dla NRD coraz większe znaczenie (obejmować będzie szeroki wachlarz towarów od ziemniaków poczynając, na dobrach trwałych kończąc). Rośnie także ekonomiczna atrakcyjność eksportu dóbr konsumpcyjnych do krajów kapitalistycznych (wykaz towarów eksportowanych obejmuje szereg grup począwszy od artykułów żywnościowych i używek, poprzez odzież aż do dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku). Właśnie w związku z tym staje się niezbędne zwrócenie uwagi na to, że towary konsumpcyjne są produktami o najwyższym stopniu przetworzenia. Z tej też przyczyny wynika konieczność zastosowania w tych procesach automatyzacji i racjonalizacji (mających również zastosowanie w przypadku najnowocześniejszych dóbr inwestycyjnych).

- po szóste: Należy odnotować, że postęp naukowo-techniczny, który znajduje swoje codzienne zastosowanie w zakresie dóbr konsumpcyjnych, doprowadzi- i prowadził będzie nadal do widocznych na całym świecie zmian strukturalnych w produkcji i podaży dóbr konsumpcyjnych (o tym można się przekonać podczas międzynarodowych targów - również w Lipsku i Poznaniu - oraz np. podczas międzynarodowych wystaw samochodów). Obserwując walkę konkurencyjną kapitalistycznych przedsiębiorstw na płaszczyźnie lansowania innowacji widoczna jest znaczna presja innowacyjna, której trzeba zadośćuczynić, jeżeli chce się na rynku przetrwać i zwiększyć na nim własny udział.

Co należy zatem uczynić, aby kształtować produkcję dóbr konsumpcyjnych, odpowiadających wymaganiom zarówno rynku wewnętrznego, jak i zagranicznego? Od roku 1983 podjęto szereg decyzji i konkretnych działań zmierzających do rozwiązania tego problemu. Najważniejsze z nich przedstawiają się następująco:

1) kombinaty, które dotychczas produkowały wyłącznie środki produkcji, zostały zobowiązane do co najmniej pięcioprocentowej (przy tolerancji rosnącej) produkcji dóbr konsumpcyjnych oraz do zabezpieczenia odpowiednich mocy badawczych i odpowiednio nowoczesnych procesów wytwórczych:

2) kombinaty działające na szczeblu województw zostały zobowiązane do szybkiego i odczuwalnego zwiększenia ich wkładu do rozwoju podaży artykułów konsumpcyjnych;

3) zwiększono odpowiedzialność terenowych organów administracji w zakresie produkcji dóbr konsumpcyjnych, szczególnie jeżeli chodzi o planowanie i realizację tych procesów;

4) podjęto działania zmierzające do odczuwalnego zwiększenia tempa innowacji w przypadku dóbr konsumpcyjnych (przewiduje się dla dóbr konsumpcyjnych większe aniżeli przeciętne tempo odnowienia; rocznie powinno 40% asortymentu podlegać odnowieniu);

5) należy w istotnym stopniu zwiększyć ilość i zakres badań rynku, zaś szczególnie badań potrzeb ludności;

6) należy zintensyfikować współpracę pomiędzy przemysłem i handlem (należy przy tym wzmocnić pozycję handlu, którego zobowiązania w zakresie reprezentowania społeczeństwa i klientów w stosunku do przemysłu rosną).

Zobowiązania związane z realizacją tych zadań wymagają starań i skoncentrowanych działań. Nie ma jednakże innej drogi. Takiego zdania jest każdy, kto odrzuca propozycję Swifta: „zaspokoić nasze potrzeby na drodze okrojenia naszych oczekiwań"..., co oznaczałoby „...obcięcie stóp w przypadku braku butów"[11].

---

[11] J. Swift, Satyry i bieżące komentarze, Berlin i Weimar 1967, wybrane dzieła w trzech tomach, tom 1, s. 502.

BIBLIOTEKA AE w Poznaniu